TT-583867

4

ATATÜRK'ÜN YÖNTEMİ VE YÖNETİMİ

Prof. Niyazi BERKES

Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğine "Komünizm,, kuşkusuyla son veriliyordu

Sivas Kongresi toplandığında, orada o zaman Mustafa Kemal kadar sesini duyuracak güçte olan daha birçok kişi vardı. Tunçay'ın şimdi yakındığı **«halka rağmen»** durumu gibi bir durum yoktu. Bu kişilerin o kongrede serbest serbest neler söylediklerini, Türk Tarih Kurumunca yayınlanmış olan tutanaklarında okumak zahmetine katlanırsanız görürsünüz. O zamanki Turkıye'nin durumunu, bugünkü 75 sen te muhtaç Türkiye gibi görerek konuşanların çoguniukta oldugunu da görürsünüz (sizi daha çok şaşırtacak olan şey sonradan Atatürk karşıtlığını körüklemede hayli payı olan ve o zaman adı sadece Hâmi Bey olan kişinin bu konuda se si en çok çıkan kişi olduğunu görmek olacaktır).

Pan - Turan ile Pan - İslâm ütopyalarının kapsadığı geniş bir hayal koalisyonu olan İttihatçılığın, imparatorluğun tüm çöküşü gibi bir sonucu getirmesi ile karşılaşan bu kişiler tam bir kötümserlik, tam bir umutsuzluk içine düşmüşlerdi. Umutsuzluk havası içindeki bu çırpınmalarında iyi niyetli olduklarına, şimdikilerden farklı olarak kişisel ya da sınıfsal amaçlar gütmemekte olduklarına güvenim var. Sadece, batırılmış geminin nasıl yüzdürülebileceğinin yollarını arıyorlardı.

Bu çabalarında uzaklarda, sanki sisler içinde bir ışık seçebiliyorlardı: O zamana değin dünyanın bu bölgelerinde misyonerlik iyilikseverliği ile tanınan ABD devleti. İyi bir tesadüf eseri, o zaman da o devletin başında iyilikçi, insan hakları savunucusu, dini-bütün bir cumhurbaşkanı vardı. Britanya ve Fransa emperyalistlerinin başındaki; zafer sarhoşu, hırslı kurtlardan çok farklı idealist bir kişi olarak tanınmıştı. Avrupa'nın realist politikacılarına güçlükler çıkaracak kadar nüfuzu olmakla beraber Avrupa sorunları üzerinde kararlar almak işinde onlara üstün çıkacak kişilikte bir diplomat değildi. Ne var ki, İkinci Dünya Savaşında olduğu gibi Birinci Dünya Savaşında da Batı müttefiklerini hem finans hem teknoloji açısından destekleyen bir devletin başkanlığında bulunan bir kişi olmak sıfatıyla sözünü geçirebilecek devlet adamı olabilirdi.

Bu başkan, o zaman bütün dünyaca ün kazanmış bir adam olan Mr. Wilson'dur. Avrupa'nın iki büyük **«muzaffer»** devletinin hükümetlerinin başındaki kişilere karşı, Avrupa'ya verilecek yeni düzen sorunlarında onların yadırgadığı, fakat ses çıkaramadıkları bir plan hazırlamıştı. Bu bir plandan çok, sonranın **«Truman Doktrini»**, dediğimiz cinsten bir ilkeler toplamı olan bir **«Wilson Doktrini»** idi. Bu doktrinin ilkeleri arasında Almanya ve müttefiklerine elverişli bir mütareke yapma şansları veren maddeler vardı. Nitekim, Osmanlı devleti de savaşı sürdüremiyeceğini anlayınca, yeni padişahın yeni hükümeti ve Wilson ilkeleri koşullarına uyulması koşulu ile Mr Wilson'un kapısını çalmaya karar vermişti. Wilson Doktrinindeki kimi ilkeler, yenilmiş devletlere ulusal varlıklarını yok ettirmeme şanslarını veren ilkelerdi. Örneğin, bunun sağladığı avantajlardan biri Almanya - Avusturya - Bulgaristan devletlerinin müttefiklerinin işgali altına girmemesiydi.

> Wilson doktrini, Lenin'in savaş sonrası için ileri sürdüğü bir takım görüşlerin gerçekleşmesini önlemek amacına yönelikti

Wilson Doktrini ve Osmanlı Devleti

Beklenmedik ve genel yenilgi şaşkınlığı arasında farkına da varılmayan iki olay Wilson ilkelerinin Osmanlı devletinin açısından fazla bir yararlı olmayacağını belirtmeye başladı. Birincisi şu: Osmanlı devleti de (dolaylı yollarla) ABD devletine başvurarak mütareke istiğinde bulunduğu halde bu isteğine direkt yanıt alamadı. Ancak, dolaylı olarak bunun için Britanya devletine başvurması gereği anlatıldı. Zaten bu yanıtı almakta o kadar gecikilmiş bulunuyordu ki yeni hükümet yine çaresizlikler içinde dolaylı yollara başvurduktan sonra bu mütarekenin ancak Britanya devleti ile yapılabileceğini anlamıştı.

O zaman savaş halinde olduğu Rusya yıkılmış, Almanya'nın müttefiki olarak Ruslarla yapılan Brest - Litovsk barış antlaşmasını bile yapmıştı. Fransa ile de önemli bir savaş sahnesi yoktu Asıl hesap görülecek düşman, Britanya devleti idi. Özellikle Pan - İslam hesapları. Bu devlet, Osmanlı imparatorluğunun bütün İslâm ülkelerini ya ayaklandırmış ya da onların yardımı ile bugünkü Türkiye'nin güney sınırlarına yakın yerlere kadar Osmanlı ordularını geriye atmıştı. İttihatçılık koalisyonunun Pan-İslamcı kolu, Mustafa Kemal'in gözlerinin önünde tam bir fiyaskoya uğramıştı.

Bu koşullar altında mütareke işini konuşmaya o zamanın Bahriye Nazırlığına getirilen, sonranın Rauf Orbay'ının baş kanlığında bir delegasyon gönderildi. Mustafa Kemal'in gözleri önünde Çanakkaleyi geçemiyen amiral Caltrop'un zırhlısı, Boğazın uzaklarında Mondoros (ya da Mudros) denen yerde bekliyordu. Mütareke koşullarının kararlaştırılması için Osmanlı delegasyonu oraya gitmek üzere yola çıktı.

Bir yanda bu gelişmeler olurken Brest - Litovsk antlaşması ile büyük düşmanlarından birinden kurtulmuş olan Osmanlı devletinin diğer yanın da gelişmekte olan kimi işler, Osmanlı devletini daha sonra asıl ilgilendirecek önemde işlerdi. Osmanlı devlet adamlarının umut bağladığı Wilson Doktrini bile orada olmakta olan işlere bir karşılık olarak doğmuştu. Wilson Doktrini, o zaman Osmanlı Türkiyesinde adı bile duyulmamış Lenin adlı adamın savaş sonrası için ileri sürdüğü bir takım görüşlerin gerçekleşmesini engellemek amacına yönelikti. O zaman İsviçre'de sürgünde bulunan Lenin, savaşın yaklaştığı sıralarda kendi hükümetlerinin savaş hakilığını benimseyen Avrupa sosyalistlerini eleştirirken, bu savaşın gerçekte sömürge ya da yarı sömürge durumuna gelen ülkeler üzerinde bir kavga olduğunu anlatırken, bu savaşın sonucu olarak iki olayın kopacağını tahmin etmişti; kimi yerlerde anti-kapitalist devrimler olacak, kimi yerlerde de anti - emperyalist ulusal bağımsızlık savaşları başlayacaktı. Bu ikinci tür sonucun kopabileceği yerlerden biri olarak da adıyla sanıyla Türkiye'yi göstermişti.

Ne var ki görünüşe göre, Lenin de ve onu bu savaş sonrası görüşüne karşılık olarak kendi doktrinini yayınlayan Wilson da bir noktada aynı şeyi savunur gibiydiler: ulusların bağımsızlık hakkının tanınması.

> MUSTAFA KEMAL'İN KARŞISINDA ÜÇ AYRI SEÇENEK VARDI. YA BRİTANYA'NIN KOLTUĞUNUN ALTINDA OSMANLICILIĞI SÜRDÜRECEK YA DA AMERİKAN MANDASINDAN YANA OLUNACAKTI. ÜÇÜNCÜ SEÇENEK İSE ULUS EGEMENLİĞİ İLKESİNE DAYANARAK BAĞIMSIZLIKTA DİRENECEKTİ. MUSTAFA KEMAL BU SON YOLU SEÇMİŞTİ.

Ne var ki asıl güçlükler ondan sonra başladı. Burada Rauf Bey misyonunun sağladığı mütareke koşullarının ayrıntılarını anlatmaya gerek yoktur. Ancak iki noktayı belirtmek Atatürk sorununu anlamamız için şarttır: Birincisi, «monark»ın misyon başkanına verdiği direktiflerden birinin oynadığı rol: saltanat ve hilâfet makamlarını yoketme dışında, yenilmiş bir devlet olarak düşmanın ısrarla isteyeceği bütün koşulları kabul edebilirsiniz.

Osmanlı delegesi Amiral ile mütareke koşullarını tartışmaya oturduğu zaman ilk karşılaştığı koşul Boğazların açılması ve müttefik donanmasının Karadeniz'e kadar olan bir alanda denizleri işgal hakkı olmuştur. Bunun saltanat - hilâfet makamının yeri olan başkentin işgali anlamını taşıyabileceği düşüncesiyle, Almanya - Avusturya - Bulgaristan'la yapılan mütarekelerin hiç birinde böyle bir işgal hakkı koşulu yoktu şaşıran Osmanlı delegasyonu başkanına, Amiral'in amacının bu olmadığı yollu teminat vermesi üzerine, telsizle ona verilen yirmi küsur koşul içinde bu koşulun dışındakilere karşı Türklerce aşırı direnme olursa üzerinde fazla durulmaması direktifi verildiği halde, Osmanlı delegesi, Amiral'i bile şaşırtacak bir kolaylıkla bütün istekleri kabul etmiştir. Böylelikle, Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığının kurtarıldığı sanılıyordu.

Gerçekte, o koşulun asıl amacı, Sovyet devriminin patlak verişi üzerine bütün Versailles müzakerelerine farklı bir doğrultu verecek olan bir planın (o devrimi ezmek amacının) bir parçasıydı. Osmanlı İmparatorluğu'nun bunca toprakların işgali altına almış olan Britanya diplomasisinin, İstanbul hükümetinin hiç beklemediği bir biçimde, bu deniz yolu üzerine yüklenmesi dünyanın bu bölgesinde karşısına başka bir düşmanın çıkmış olmasından ileri geliyordu İmparatorluğun düşman işgali altına girmiş olan bütün topraklarından vaz geçecek bir mütareke her yerde yapılabilirdi. Wilson doktrinine göre bunun için İstanbul'un işgali şart değildi.

Bu koşulun kabul edilmesi sayesinde, bütün savaş boyunca müttefik donanmasının giremediği kapılar açılınca, müttefik donanmalarının gemileri Boğazlardan süzülüp İstanbul önlerinde demirlerini atabildiler. Gerçekte bu, başkentin kendisinin de işgali demekti ve her an gerçekleştirilebilirdi. **Osmanlı devleti yalnız yenilmiş değil, Batı'nın komünizm korkusu yüzünden egemenliğine son verilmiş oluyordu.** Başkentin de kendini halife ve sultan sayan birinin kendi sarayında oturmasına kimsenin diyeceği yoktu.

Bu durum karşısında görülen şey şudur: İttihatçılık koalisyonunun daha önce anlattığım üçlü politikasının üç parçaya bölünmesiyle ortaya üç ayrı politika gütmeye çalışan üç ayrı seçenek çıktı: (a) Osmanlıcılık, İslâm dünyasının yeni egemeni Britanya'nın koltuğu altında halifelik niteliğine dayanma umudu ile onun varlığını sürdürmek doktrini. (b) ABD'nin Wilson doktrininI daha elverişli bulan, 75 sente muhtaç Türk halkını uygarlık düzeyine çıkaracak finans ve teknik gücü olan uyduluğu benimseme, (o zamanki ünlü tanımlanması ile «Amerika mandat»sını) seçenek gören doktrin. (c) Ulusal bağımsızlık anlamının gerektirdiği «ulus egemenliği» ilkesine dayanarak bağımsızlık direnişini, Tunçay'ın terminolojisi ile, **«anti - monarşizm»** de olsa yeni bir devlet kurmayı göze alma doktrini.

Kolaylıkla görülebileceği gibi, çok düşünme ve tartışmalardan sonra, Mustafa Kemal'in bu sonuncu yolu seçmesi bugün Atatürk dediğimiz adamı Wilsoncu yana değil, Leninist yana düşürmüş oluyordu. İşte onun en büyük suçu! Çok geçmeden bu, Mustafa Kemal'in bolşevizm yanlısı olduğu inancının doğmasına yol açtı. Mütareke koşullarına aykırı olarak Osmanlı devletinin ana parçasını da işgale başlayan başka bir düşman orduları ile de karşılaşmanın **«eşi menendi görülmemiş»** güçlükleri ile de karşılaşılınca, o görüşün daha da yaygınlaştırılması aşamasına geçildi. **«Anti - monarşizm»** gereklerini yerine getirme aşamasına gelinince, o yolun solculuk, giderek kızıllık, daha giderek ulusçuluk düşmanlığı olduğu biçimine sokulduğu aşamaya değin getirildi. Tunçay'ın, Atatürk'ü tahammül edememekle suçladığı **«muhalefet»** bu işte!

Bu muhalefetlerin ayrı dallarının sülâlelerinin hâlâ yaşamakta olduğu zamandayız hâlâ! «Muhafaza-i mukaddesatçı»lardan Batı uyduculuğu yanlılarına kadar hepsi taptaze ve dipdiri ayakta! Aradaki üç çeyrek yüzyıl içinde oradan buraya nasıl gelindiğini inceleyeceğini sanmıştım Tunçay'ın. Çünkü bugün yakındığı Atatürkçülüğün ölçüsüzlük — ikiyüzlülük — din korkaklığı ürünü bir «kült» biçimine sokulmasının nedenlerini böyle bir inceleme ile açıklamak olanağı vardı. Ne çezer? Bugünün kaç aydını işin bu yanının farkındadır? Kaç tanesinin umurundadır? Kaç tanesine bunları öğrenmek ve anlatmak şansları tanınmıştır? Yalnızca Tunçay'ı eleştirmek haksızlık olur.

YARIN:
Milletvekillerinin Seçilmesi Sorunu

Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği
Taha Toros Arşivi
001583867010